

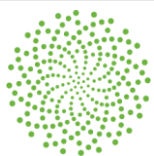
Naturbeitemark

Høyt arts mangfold der natur og kultur møtes

Prosjektet "Arealer for Røddlistearter – Kartlegging og Overvåking (ARKO)" er en del av Nasjonalt program for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold.

For å kjenne status og utvikling for røddlistete arter, er det behov for kartlegging og overvåking av de arealer der røddlisteatene finnes, og særlig der de finnes konsentrert.

I ARKO brukes begrepet *hotspot-habitat* om naturtyper der det forekommer relativt sett mange røddlistearter, sett i forhold til norsk natur generelt.

NATURHISTORISK MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO

www.nina.no

Naturbeitemark er grasmark med langvarig hevd i form av husdyrbeite, og liten grad av gjødsling og jordbearbeiding. Naturtypen forekommer i hele landet og finnes i mange ulike utforminger. Den har et høyt mangfold av karplanter, sopp og virvelløse dyr. Utnyttelsen av utmark til husdyrbeite var mye vanligere for 50-60 år siden og naturbeitemark er en naturtype i sterk tilbakegang. Naturbeitemark er viktig levested for mange røddlistete arter.

Beskrivelse

Husdyrhold i Norge kan spores vel 4000 år tilbake. Den langvarige utnyttelsen av utmarka har resultert i naturtyper med et høyt mangfold av karplanter, sopp, insekter og andre virvelløse dyr. Naturbeitemark er grasmark som er påvirket av langs tids beite og som karakteriseres av lavvokst vegetasjon dominert av urter og gras. Trær og busker mangler eller forekommer bare spredt. Til forskjell fra kulturbeite er naturbeitemark ikke, eller i bare liten grad, gjødslet, pløyd og tilsådd. Artssammensetningen er derfor karakterisert av arter som naturlig forekommer i området og den varierer etter markas innhold av næringsstoffer og fuktighet. I tillegg er det en stor regional variasjon knyttet til klimatiske forskjeller. Hevden spiller en viktig rolle, dvs. hvilke dyreslag som beiter, beitetrykk, tidspunktet for beiting og beitehistorikk.

Forskjell i kalkinnhold i grunnen er en viktig årsak til variasjonen i artssammensetning for både sopp og karplanter. Karplantemangfoldet er størst i naturbeitemark på kalkrik grunn i lavlandet, der særlig kalktørrenger har et høyt arts mangfold. Det samme gjelder tørrbakker i dalstrøk på Østlandet. Viktige naturbeitemarker for sopp ser ut til å følge et litt annet mønster, da artsrike beiter med høy forekomst av røddlistete sopparter kan forekomme både på kalkrik og kalkfattig grunn, men engene har oftest en lang beitehistorie. Dessuten er det stor variasjon fra kyst til innland og fra lavland til fjell.

Naturbeitemark inngår i Naturtyper i Norge (NiN) i kulturmarkseng. Denne hovedtypen deles inn i 13 grunntyper, og 22 undertyper etter engflate/engkant, kalkinnhold, vannmetning og hevdform. I beitemark finnes vanligvis flere næringskrevende arter på grunn av dyras gjødsling, og tråkkplanter er vanlig. Naturbeitemark er gjerne mer tuet og steinete enn slåttemark. Innslag av busker, beitetolerante gras, samt giftige eller piggete arter er typisk.

Tørrbakke i Oppland, Vågå (øverst på siden), og naturbeitemark i Oppland, Etnedal (t.v.) og i Møre og Romsdal, Herøy (t.h.). Foto: H. Bratli

Enghaukeskjegg *Crepis praemorsa*, en sørøstlig art rødlistet som nær truet (NT).
Foto: H. Bratli

Rød honningvokssopp (*Hygrocybe splendissima*) er rødlistet som nær truet (NT).
Foto: J. B. Jordal

Lodneføllblom (*Leontodon hispidus*) har en vestlig utbredelse og er rødlistet som sterkt truet (EN). Foto: H. Bratli

Publisert:
2010

Kontaktperson:
Harald Bratli
hbr@skogoglandskap.no

Mange tidligere slåttemarkar blir nå beitet. Det er også vanlig å la dyr beite på slåttemark om våren og høsten. Det er derfor glidende overganger mellom slåttemark og naturbeitemark, og typene har de fleste arter felles.

Utbredelse

Naturbeitemark er vidt utbredt over hele Norge fra kysten til lavalpin sone. I dag er typen vanligst i regioner med mye husdyrhold, for eksempel øvre dalstrøk på Østlandet, i Trøndelag og på Vestlandet. Det er særlig i de artsrike områdene rundt Oslofjorden, langs kysten i sør og i dalstrøk østafjells på kalkgrunn man finner naturbeitemark med mange rødlistede karplanter. Viktige lokaliteter for rødlistede sopparter finnes blant annet i sterkt oseaniske beiter på Vestlandet (for eksempel Bømlo), i Rogaland (på kalkgrunn i Rennesøy – Kvitsøy) og i høyereliggende dalstrøk i Sør-Norge (Gudbrandsdalen – Oppdal).

Rødlistearter

Naturbeitemark inneholder mange rødlistede arter. Naturbeitemark er spesielt viktig for beitemarksopp, og blant disse er 94 arter rødlistet, først og fremst vokssopp, rødskivesopp, jordtunger og køllesopp. Også for en lang rekke karplanter og insekter er naturtypen viktig. Drøyt 120 rødlistede karplanter er knyttet til typen. De mest sjeldne finnes bare på et fåtall steder, mens andre er mer vidt utbredt, men har gått tilbake i lavlandet. Økt forskning og kartleggingsaktivitet de siste årene har gitt bedre kunnskap om habitattilknytning for flere karplanter og sopp, men fortsatt mangler mye detaljkunnskap om artenes toleranse overfor ulike økologiske faktorer og ytre påvirkning.

Status og påvirkningsfaktorer

De viktigste negative påvirkningsfaktorene i naturbeitemark er gjengroing og intensivt bruk av beitearealene. Tidligere var husdyrhold vanlig over hele landet og typen har gått sterkt tilbake som følge av opphør av beite med påfølgende gjengroing. I sentrale jordbruksstrøk er omlegging til mer intensiv drift med gjødsling, sprøyting og oppdyrking til kornproduksjon og kunsteng typisk. I tillegg er typen utsatt for nedbygging. Det finnes ingen nasjonal arealstatistikk for naturbeitemark, og det er viktig å få på plass et overvåkingssystem som også omfatter rødlistede arter.

Vil du lese mer?

- Jordal, J. B. 1997. Sopp i naturbeitemarker i Norge. Dir. Naturforv. Utretn. 6: 1-112.
- Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L., Kvamme, M. (red). 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget, Oslo.
- Sverdrup-Thygeson, A. et al. 2009. Kartlegging og overvåking av rødlistearter. Delprosjekt II: Arealer for Rødlistearter - Kartlegging og Overvåking (ARKO). Faglig framdriftsrapport for 2009. NINA Rapport 528.
- ARKO-prosjektets hjemmeside: <http://www.nina.no/Overvåking/ARKO.aspx>

Artsrik tørrbakkepreget beitemark med ulikt beitetrykk. Fra S. Fodnes i Nord-Aurdal. Foto: H. Bratli.